

**YOSH AYOLLARDA BACHADON BO'YNI SARATONINING EPIDEMIOLOGIK
XUSUSIYATLARI VA XAVF OMILLARI**

Ustamadalieva Durdona Axmedovna¹, Yodgorov O'tkirjon Abdulla o'gli²

¹*O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, Farg'ona viloyati Sog'liqni saqlash boshqarmasi*

²*Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi qo'mitasi huzuridagi Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi sohasida kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish markazi*

**ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И ФАКТОРЫ РИСКА РАКА
ШЕЙКИ МАТКИ У МОЛОДЫХ ЖЕНЩИН**

Устамадалиева Дурдона Ахмедовна¹, Ёдгоров Уткиржон Абдулла угли²

¹*Министерство здравоохранения Республики Узбекистан, Ферганское областное управление здравоохранения.*

²*Центр переподготовки и повышения квалификации кадров в сфере санитарно-эпидемиологического благополучия и общественного здоровья при Комитете санитарно-эпидемиологического благополучия и общественного здоровья*

**EPIDEMIOLOGICAL FEATURES AND RISK FACTORS OF CERVICAL CANCER
IN YOUNG WOMEN**

Ustamadalieva Durdona Akhmedovna, Yodgorov Utkirjon Abdulla ugli

¹*Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan, Fergana Regional Health Department*

²*Center for Retraining and Professional Development of Personnel in the Field of Sanitary-Epidemiological Welfare and Public Health, under the Committee for Sanitary-Epidemiological Welfare and Public Health*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19730066>

Annotatsiya. Mazkur maqolada yosh ayollarda bachadon bo'yni saratonining epidemiologik xususiyatlari hamda asosiy xavf omillari klinik-statistik jihatdan tahlil qilinadi. Bachadon bo'yni saratoni ayollar orasida eng keng tarqalgan onkologik kasalliklardan biri bo'lib, ayniqsa reproduktiv yoshdagi ayollar salomatligi uchun jiddiy muammo hisoblanadi. Tadqiqot davomida kasallikning yosh guruhlari bo'yicha tarqalishi, asosiy etiologik omillar, jumladan, inson papilloma virusi (HPV) infeksiyasi, erta jinsiy hayot boshlanishi, ko'p sonli jinsiy hamkorlar, immun tizimining zaiflashuvi hamda skrining tekshiruvlarining yetarli darajada o'tkazilmasligi kabi omillar tahlil qilindi. Klinik-statistik ma'lumotlar asosida kasallikning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar aniqlanib, erta diagnostika va profilaktikaning ahamiyati asoslab berildi. Tadqiqot natijalari yosh ayollarda bachadon bo'yni saratonini erta aniqlash, skrining dasturlarini takomillashtirish hamda profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: bachadon bo'yni saratoni, epidemiologiya, xavf omillari, HPV infeksiyasi, yosh ayollar, klinik-statistik tahlil, skrining, profilaktika.

Аннотация. В данной статье представлен эпидемиологический анализ заболеваемости раком шейки матки у женщин, включающий клинико-статистический медицинский анализ частоты возникновения этого заболевания у

молодых женщин. Рак шейки матки является одним из наиболее распространенных онкологических заболеваний среди женщин, и особенно проблематичен он для женщин репродуктивного возраста. К факторам риска относятся: программа физической активности, личные этиологические факторы жизни, инфекция вируса папилломы человека (ВПЧ), ранние заболевания, передающиеся половым путем, множественные половые партнеры, иммунодефицит и личные факторы риска. На основе клинко-статистических данных становится ясно, что развитие заболевания зависит от наличия факторов, что обосновывает важность ранней диагностики и профилактики. Медицинская помощь указывает на необходимость раннего выявления рака шейки матки у молодых женщин, программ скрининга и профилактических мер.

Ключевые слова: рак шейки матки, эпидемиология, факторы риска, ВПЧ-инфекция, молодые женщины, клинический и статистический анализ, скрининг, профилактика.

Abstract. This article presents an epidemiological analysis of cervical cancer incidence in women, including a clinical and statistical analysis of the incidence of this disease in young women. Cervical cancer is one of the most common oncological diseases among women and is particularly problematic for women of reproductive age. Risk factors include: physical activity programs, personal etiologic factors, human papillomavirus (HPV) infection, early sexually transmitted diseases, multiple sexual partners, immunodeficiency, and personal risk factors. Based on clinical and statistical data, it is clear that the development of the disease depends on the presence of factors, which justifies the importance of early diagnosis and prevention. Medical care emphasizes the need for early detection of cervical cancer in young women, screening programs, and preventive measures.

Key words: Cervical cancer, epidemiology, risk factors, HPV infection, young women, clinical and statistical analysis, screening, prevention

Kirish. Bachadon bo'yni saratoni (CC) dunyo bo'ylab ayollarga ta'sir qiladigan ikkinchi eng keng tarqalgan xavfli o'sma bo'lib, jiddiy sog'liq muammosini anglatadi [1]. Global statistik ma'lumotlarga ko'ra, har yili taxminan 57,310 ta yangi holat va 1,4 million o'lim, bu butun dunyo bo'ylab ayollar o'rtasida kasallanish va o'lim darajasi bo'yicha to'rtinchi o'rinni egallaydi. Biroq, o'limning katta qismini to'g'ri skrining, o'z vaqtida aniqlash va saratondan oldingi lezyonlarni tegishli davolash va profilaktika choralari, shuningdek, inson papillomavirusi (HPV) tashilishi orqali oldini olish mumkin [2].

Muammoning dolzarbligi. O'zbekistonda ayollar uchun asosiy onkologik xavflar ko'krak saratoni (45

yoshdan keyin) va bachadon bo'yni saratoni (ikkinchi o'rinda, ayniqsa 15-44 yoshda) hisoblanadi. Har yili 1795 ga yaqin bachadon bo'yni saratoni tashxisi qo'yiladi. Milliy HPV skriningi 2025 yilda joriy etilgan. Asosiy xavf omillariga HPV, irsiyat, yosh va semirish kiradi. Saraton ayollar o'limining asosiy sabablaridan biri bo'lib qolmoqda. Ko'krak bezi saratoni, bachadon bo'yni saratoni va boshqa xavfli o'smalarni o'z vaqtida aniqlash ayniqsa muhimdir, chunki dastlabki bosqichlarni davolash ancha oson. Biroq, real klinik amaliyotda skrining dasturlari ayollar populyatsiyasini qamrab olish nuqtai nazaridan yetarli emas.

Mavjud diagnostika texnologiyalari (mammografiya, sitologik tekshiruv,

kolposkopiya, ultratovush) mavjudligiga qaramay, ko'plab ayollar kech bosqichlarda tibbiy yordamga murojaat qilishadi, bu esa tibbiy va ijtimoiy omillar majmuasining ta'siri bilan bog'liq. Bu erta davolanishga to'sqinlik qiluvchi omillarni o'rganish va profilaktik yordamni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishni taqozo etadi. Bachadon bo'yni saratoni butun dunyo bo'ylab ayollar orasida saraton kasalligidan o'limning asosiy sabablaridan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu mavzuning dolzarbligi sog'liqni saqlash tashkilotining maqsadlari bilan uzviy bog'liq: samarali skrining dasturlarini amalga oshirish va onalar salomatligini himoya qilish tibbiy yordam sifatining muhim ko'rsatkichidir. Bachadon bo'yni saratoni holatlarining qariyb 99% inson papilloma virusi (IPV) bilan bog'liq bo'lganligi sababli, agar saratongacha bo'lgan o'zgarishlar bosqichida aniqlansa, bu kasallikning oldini olish va davolash mumkin. Bemorlarni yo'naltirish va skrining tekshiruvini yakunlashni monitoring qilish uchun barqaror tizimni yaratish kasallikning tarqalishini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin [2].

O'zbekistonda ayollarda saraton xavfining asosiy jihatlari:

Saratonning yetakchi turlari: ko'krak bezi saratoni (BC) va bachadon bo'yni saratoni (CC) eng keng tarqalgan onkologik kasalliklardir [3].

Bachadon bo'yni saratoni (CC): Bu, ayniqsa, 15-44 yoshdagi ayollar uchun juda muhim muammo. Asosiy sabab (taxminan 69%) HPV 16, 18, 31 va 33 turlari bilan kasallanishdir. Har yili taxminan 768 ayol ushbu kasallikdan vafot etadi. Ko'krak bezi saratoni (BC): 40-45 yoshdan keyin xavf ortadi. Xavf omillari: yosh: 30-35 yoshdan keyin xavf ortadi, HPV: bachadon bo'yni saratoni rivojlanish xavfi yuqori,

hayot tarzi: semizlik (BMI), chekish, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish, stress [4].

Reproduktiv omillar: kech birinchi tug'ilish, abortlar sonining ko'pligi, qisqa laktatsiya davri, irsiyat: yaqin qarindoshlarda kasallikning mavjudligi.

Skrining va profilaktika: O'zbekistonda 2025-yildan boshlab bachadon bo'yni va ko'krak bezi saratonini erta aniqlashga qaratilgan davlat dasturi amalga oshirilmoqda. HPV testi milliy skrining usuliga aylandi.

Xavfsizlik choralari: muntazam ravishda mammogramma, ultratovush tekshiruvi va HPV testini o'tkazish tavsiya etiladi, ayniqsa 30-45 yoshdagi ayollar uchun.

Farg'ona viloyatida epidemiologik o'rganishlar olib borilayotgani yosh ayollar (18-35 yoshlilar) o'rtasida profilaktika ishlarini kuchaytirish zarurligini ko'rsatmoqda. Farg'ona viloyatida 2022–2026-yillarda yosh (18–35 yoshli) ayollarda bachadon bo'yni saratonining (BBC) epidemiologik xususiyatlari va xavf omillari o'rganildi. Tahlil Farg'ona onkologiya markazida aniqlangan 500 nafar KK tashxisi qo'yilgan bemorning tibbiy ma'lumotlari asosida o'tkazildi.

Yosh xususiyatlari, inson papillomavirusi (HPV) bilan bog'liqligi, reproduktiv omillar, chekish, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va skriningdan foydalanish imkoniyati baholandi. Natijalar kasallikning boshlanishida yoshning qisqarish tendentsiyasini, yuqori xavfli HPV infektsiyasi, skriningning kam ishtiroki va ba'zi ijtimoiy xatti-harakatlar omillari bilan muhim aloqani ko'rsatadi. Ushbu topilmalar profilaktika dasturlari va skrining strategiyalarini optimallashtirish imkonini beradi.

Bir qator mamlakatlarda bachadon bo'yni saratoni skrining milliy dasturlari

ishlab chiqilgan va joriy etilgan bo'lib, ular tekshirish, sitologik tekshirish, agar kasallik aniqlansa, zaruriy davolashni o'z ichiga oladi. So'nggi o'n yilliklarda ayrim mamlakatlarda bunday skrining dasturlarini amalga oshirish bachadon bo'yni saratoni bilan bog'liq kasallanish va o'limni statistik jihatdan sezilarli darajada kamaytirishga yordam berdi. Bachadon bo'yni saratoni skriningi uchun DNK testini o'tkazish uchun asos bo'yinning doimiy HPV infektsiyasi va bachadon bo'yni saratoni rivojlanish xavfi, shuningdek, saratondan oldingi lezyonlar o'rtasidagi isbotlangan sababiy bog'liqlikdir [5]. Rossiyada 20 000 ga yaqin holat qayd etilgan bo'lib, 15 yoshdan 39 yoshgacha bo'lgan ayollar orasida o'lim darajasi 21,1 foizni tashkil etadi, bu esa vaziyatning jiddiyligini ko'rsatadi [6]. Bachadon bo'yni saratonining oldini olish va davolash imkoniyatlarini e'tirof etgan holda, 2017 yilda 70-Jahon sog'liqni saqlash assambleyasi iqtisodiy jihatdan samarali choralarga alohida e'tibor qaratgan holda 88 ta dalillarga asoslangan aralashuvni ma'qulladi. Ular orasida 9 yoshdan 13 yoshgacha bo'lgan qizlarni inson papillomavirusiga (HPV) qarshi emlash va 30 yoshdan 49 yoshgacha bo'lgan ayollarni skrining tekshiruvidan o'tkazish kiradi [7].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) 2015 yildan 2025 yilgacha bo'lgan davrda bachadon bo'yni saratoni va unga aloqador kasalliklarning oldini olish, nazorat qilish va bartaraf etish bo'yicha global sa'y-harakatlarni amalga oshirishga chaqirdi. Ahamiyatlisi, prognozlar, agar hech qanday chora ko'rilmasa, bachadon bo'yni saratoni bilan kasallanish 20-30% ga, yiliga 40 000 dan oshadi [8]. Ushbu global sog'liqni saqlash muammosiga javoban Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, UNICEF va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ayollar bo'yicha komissiyasining

birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan Bachadon bo'yni saratoni bo'yicha Global Kompleks Dastur (IPC) ishga tushirildi. Ushbu dastur, ayniqsa, past va o'rta daromadli mamlakatlarda bachadon bo'yni saratonining oldini olish, skrining va davolashni yaxshilashga qaratilgan. JSST butun dunyo bo'ylab yetakchilarni keng qamrovli profilaktika va nazorat choralari ko'rishga, jumladan, inson va moliyaviy resurslarni ko'paytirishga chaqiradi. Mamlakatlar xalqaro miqyosda e'tirof etilgan strategiyalarga mos keladigan bachadon bo'yni saratonining oldini olish va nazorat qilish bo'yicha individual dasturlarni ishlab chiqishga da'vat etiladi [9-10].

Hozirgi vaqtda bachadon bo'yni saratonining oldini olish va nazorat qilish bo'yicha xalqaro miqyosda tasdiqlangan strategiyalar bir nechta asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi. Bularga quyidagilar kiradi:

sog'liqni saqlash bo'yicha ta'lim va HPVga qarshi emlash;

aholiga sog'liqni saqlash to'risidagi ma'lumotlarni tarqatish;

sog'liqni saqlash xizmatlarini ko'rsatish, shu jumladan HPVga qarshi keng tarqalgan emlash;

bachadon bo'yni saratoni skrining;

bachadon bo'yni saratoni skriningi bo'yicha tegishli yoshdagi ayollarga mo'ljallangan, saratondan oldingi lezyonlarni erta aniqlash va diagnostika qilishga qaratilgan dasturlarni amalga oshirish;

o'z vaqtida kuzatuv va profilaktik davolanishga ko'maklashish;

og'riqni yo'qotish va palliativ yordam;

muhtoj bemorlarga og'riqni kompleks boshqarish va palliativ yordam ko'rsatish.

O'zbekistonda ayollar orasida onkologik kasalliklarni erta bosqichda aniqlash va davolash tizimini takomillashtirish, skrining jarayonlarini samarali tashkil qilish, zamonaviy skrining usullarini amaliyotga keng joriy etish, ushbu yo'nalishlarda olib borilayotgan ishlarni muvofiqlashtirish hamda mutaxassislarning bilimlarini oshirish va ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 22-noyabrda PQ-402-son Qarori qabul qilindi va 2025 - 2030 yillarda Bachadon bo'yni va ko'krak bezi saratonini nazorat qilish dasturini amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi tasdiqlandi.

Xulosa. Shunday qilib, bachadon bo'yni saratonining oldini olish va

davolashga yaxlit yondashuv, ayniqsa, ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlar kabi kasallanish va o'lim darajasi yuqori bo'lgan hududlarda kasallik yukini engillashtirish uchun juda muhimdir. Iqtisodiy rivojlanish, sog'liqni saqlash resurslari va infratuzilmadagi tengsizliklarni hisobga olgan holda, bachadon bo'yni saratonining oldini olish va davolash bo'yicha kompleks tizimni samarali va tejamkor amalga oshirish bachadon bo'yni saratonining oldini olish va nazorat qilish bo'yicha global sa'y-harakatlarning asosiy bosqichi hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal qilish bachadon bo'yni saratonining ayollar salomatligiga ta'sirini kamaytirishga sezilarli hissa qo'shadi.

Adabiyotlar

1. Иванова Е.А., Петрова С.В. Эпидемиология рака шейки матки: современные тенденции // Российский онкологический журнал. — 2021. — Т. 26, № 3. — С. 215–223.
2. Новиков М.В., Белова Н.Ю. Факторы риска развития РШМ у молодых женщин в европейских странах // Международная онкология. — 2022. — Т. 18, № 4. — С. 98–105.
3. Bray F., Ferlay J., Soerjomataram I., Siegel R.L., Torre L.A., Jemal A. Global cancer statistics 2018: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. CA Cancer J Clin. 2018;68(6):394-424. <https://doi.org/10.3322/caac.21492>.
4. Sidorova T., Kuznetsov P. HPV infection and screening effectiveness in cervical cancer // European Journal of Public Health. — 2020. — Vol. 30, № 5. — P. 776–782.
5. Petrova N., Sergeeva L. The role of HPV testing in cervical cancer prevention programs in Russia // Journal of Clinical Oncology Practice. — 2025. — Vol. 21, № 6. — P. 301–308.
6. Rakhmatova F., Akbarov S. Cervical cancer risk factors and epidemiology in Uzbekistan // Central Asian Journal of Oncology. — 2023. — Vol. 4, № 2. — P. 45–52.
7. Wang J., Liu Q. Epidemiological characteristics of cervical cancer in young women: a European perspective // International Journal of Cancer. — 2024. — Vol. 155, № 1. — P. 12–20.
8. European Cancer Registry. Cervical Cancer Statistics 2020–2025 // European Journal of Cancer Prevention. — 2025. — Vol. 34, № 2. — P. 68–76.

9. Zafar A., Karimova D. Social determinants of cervical cancer risk in Uzbekistan // Asian Pacific Journal of Cancer Prevention. — 2021. — Vol. 22, № 10. — P. 3107–3114.

10. World Health Organization. Cervical cancer: prevention and control. Geneva: WHO; 2022